

желанията на аудиторията.

Практическото познание на зурнаджиите за местните танци се илюстрира и с открояващата се в речта им информация за тяхното групиране. Според зурнаджиите има *стари* и *нови* танци. Когато говорят за старите, свирачите ги свързват главно с *тежки хора, заключени хора, мъжки хора, комитски хора*. В Петричко с тези определения се назовават: *Бичак, Ески Драма, Данки, Бойна, Арнаут, Азнатар, Испанче, Арап, Русалийски игри*. В Разложко според зурнаджиите такива *хора* са *Чорбаджийско* и *Шумарско*. В Гоцеделчевско като *стари* и *тежки хора* определят *Юч аяк, Драма, Къснак, Кушак*. Обикновено се говори за “мъжки” *хора*, но се споменават и женски, съпровождани от зурни: *Аджи белик* и *Селеник* от Петричко, *Айдар* от Гоцеделчевско. Когато говорят за останалите *хора* от традиционния репертоар, някои зурнаджии ги поставят по-ниско в своя йерархия на танците: “Тия са детски игри. Шарен чорап... това не е танц” [С.Д., 08/2001, с. 4]. Но повечето *майстори*, които свирят по *събори* и сватби и познават добре най-често поръчваните днес *хора* от типа на *съборските* (смесени), високо оценяват тази част от своя репертоар. Като описва танцуване на сватба в планинско оградено село, зурнаджия характеризира *хорото* като “голямо, 150 човека въртят оро” и красиво – “оро – яребици, играят много!” [Д.К., 10/2001, с. 27].

В танцовия репертоар на зурнаджийските формации ролята на *тъпанджията* е съществена. Интервюираните зурнаджии многократно са изтъквали, че ако *тъпанджията* “не знае да чука”, те не могат да свирят *хора* на *събор* или сватба. Свирачи на барабани в модерен оркестър твърдят, че само *тъпанджии* от зурнаджийски групи могат да изпълняват ритъма на старите традиционни танци. Има случаи, при които *тъпанджиите* се проявяват и като танцьори. В Гоцеделчевско сме записвали два примера със свирене и танцуване на *тъпанджиите* – *Къснак* и *Таушан авасъ*.

По наши наблюдения в съвременното състояние на танцовата практика със зурнаджийски съпровод, базирана на местни *хора*, се наблюдават няколко тенденции. Голяма част от *старите тежки хора* не се играят активно в ситуации на спонтанно танцуване. Някои са забравени (*Бергама*), други – представяни само по сцени от любителски и професионални танцови състави. Зурнаджиите се явяват едни от последните им познавачи и носители (и като музика, и като танцови движения). Забелязват се случаи, когато половото разделение като норма в традицията се нарушава и жени се включват в танцуване на мъжки *тежки хора* (*Чорбаджийско* в Разлог, *Драма* в Гоцеделчевско). В днешната танцова практика на населението от Пиринския край местните *хора* са само част, като преобладават смесените, *съборски хора*.

Въпреки редуцирането на местните *хора* в активния танцов репертоар в Югозападна България, паметта за наследените традиционни танци продължава да живее чрез музикантите зурнаджии.

Общобългарски танци

Майсторите зурнаджии като професионалисти, изпълняващи надрегионален репертоар, свирят и при съпровод на фолклорни танци, характерни за други райони на България. Част от тях са навлезли и в традиционния зурнаджийски репертоар, свързан с локалната танцова практика: *Ръченица* в Разложко, *Родопско право хоро* в Гоцеделчевско, *Ръченица, Тракийско право хоро* в Петричко. Друга част от общобългарските фолклорни танци свирачите са усвоили от практиката си да свирят